



**Linneuniversitetet**

Kalmar Växjö

Examensarbete

”Barn uppfattar på ett sätt, fast det kan  
vara på ett annat”

*En kvalitativ studie om socialtjänstens  
uppfattningar och arbete med fysiskt misshandlade  
barn*



*Författare: Caisa Björk*

*Handledare: Peter Hultgren*

*Examinator: Jan Petersson*

*Termin: VT13*

*Ämne: Socialt arbete*

*Kurskod: 2SA47E*

## Abstract

**Author:** Caisa Björk

**Title:** "Children perceive in one way, though it may be another" - A qualitative study of social services perceptions and work with physically abused children.

**Supervisor:** Peter Hultgren

**Assessor:** Jan Petersson

The aim of the study was to examine what workers in social services considers physical child abuse and in which way social services work with children who have been exposed to physical child abuse. The study also examines which interventions are available and how physically abused children assimilate these. I've interviewed four child-welfare officers and for those interviews I've used the qualitative semi-structured method. The results shows that all my respondents have different views on on the definition of physical child abuse. The result also shows that the municipality which the children belongs to plays a major role in which children can get help with their problems. Noticeably, it is also a fact that the children have a big responsibility to express in which way they have been beaten and by. The result shows that the children's expressions can either help or disfavor them in how they will receive assistance from social services. An issue among the socialworkers who participated in his study seems to be the discrepancy between practice and theory. My study shows that different views of on the same problems can create uncertainties regarding the means of helping children in Sweden.

## Nyckelord

**Keywords:** Physical child abuse, child-welfare officer, social service, street level bureaucracy, norm

**Nyckelord:** Fysisk barnmisshandel, socialsekreterare, socialtjänst, gräsrotsbyråkrati, normer

## Tack!

Jag vill passa på att tacka mina respondenter som tagit sig tid att delta i min studie. Utan mina respondenter hade min studie aldrig kunna genomföras och det betyder mycket för mig att de tog sig tid att ställa upp. Jag vill också passa på att tacka mina mycket begåvade vänner som inte bara hjälpt mig att tro på mig själv, utan även tagit sig tid att hjälpa mig att utveckla min uppsats. Slutligen vill jag tacka min familj som alltid trott på att jag kan klara av även denna utmaning, all kärlek!

/Caisa

## Innehållsförteckning

<b>1 Inledning</b>	<b>1</b>
1.1 Prolog	1
1.2 Kroppsaga av barn – om diskursens förändring under 1900-talet	2
1.3 Barnmisshandel idag – omfattning, lagstiftning och praktik	3
1.4 Syfte och frågeställningar	5
1.5 Fortsatt framställning	6
<b>2 Forskningsöversikt</b>	<b>6</b>
2.1 Vilka barn far illa och varför?	7
2.2 Konsekvenser av att barn misshandlas	8
2.3 Socialtjänstens resonemang kring utredningar och insatser för barn	9
2.4 Processen från anmälan till insats och vad som händer med barnen som anmälts till socialtjänsten	11
2.5 Sammanfattning av tidigare forskning	12
<b>3 Teoretisk ansats</b>	<b>13</b>
3.1 Gräsrotsbyråkrater	13
3.2 Handlingsutrymme	15
3.3 Sammanfattning av teori	16
<b>4 Metod och metodologiska överväganden</b>	<b>16</b>
4.1 Val av datainsamlingsmetod	17
4.2 Val av intervjumetod	18
4.3 Urval och urvalsprocess	19
4.4 Tillvägagångssätt och genomförandet av intervjuerna	19
4.5 Bearbetning och analys av intervjumaterial	20
4.6 Tillförlitlighet och trovärdighet	20
4.7 Etiska överväganden	21
<b>5 Resultat och analys</b>	<b>22</b>
5.1 Presentation av respondenterna	22
5.2 Definition av fysisk barnmisshandel och upprättande av riktlinjer	23
5.3 Anmälningar och utredningar inom socialtjänsten	25
5.4 Insatser	28
5.5 Slutsatser	31
<b>6 Syftets uppfyllande och avslutande diskussion</b>	<b>32</b>
<b>Referenser</b>	<b>36</b>
<b>Bilagor</b>	<b>I</b>
Bilaga A Informationsbrev	I
Bilaga B Intervjuguide	II

## 1 Inledning

### 1.1 Prolog

Min verksamhetsförlagda utbildning (VFU) under socionomutbildningen gjorde jag inom socialtjänstens familjebehandling. Under min tid på familjebehandling träffade jag två familjer där fysisk barnmisshandel var ständigt närvarande. En flicka i mellanstadieåldern ringde upprepade gånger till polisen och berättade att mamma slog henne. Flickan togs till sjukhus av pappan där inga skador rapporterades. Flickans föräldrar låg i skilsmässa och vårdnadstvist. Anledningen till att familjen fått beviljat familjebehandling var för att upprätta umgängeskontakt mellan flickan och hennes mamma. Flickan hade ett utåtagerande beteende i skolan och vid ett tillfälle använde hon sig av våld mot lärarna. Flickan vägrade att umgås med mamman, med eller utan familjebehandlare närvarande, då hon uppgav sig vara rädd för mamma. Familjeteamet som arbetade med familjen samlades vid två tillfällen för att diskutera familjesituationen tillsammans med flickans föräldrar. Vid dessa tillfällen informerade socialtjänsten att om inte föräldrarna började samarbeta skulle man se till att tvångsomhänderta flickan med stöd av LVU (lag med särskilda bestämmelser om vård av unga). Flickan omhändertogs dock inte utan fick istället komma till barnhus och där förhöras av polis. Flickan hade även en lillebror som under tiden för händelserna delvis bodde hemma hos mamman och delvis hos pappan, vilket fungerade bra. Den yngre pojken hade också uppgivit för pappan att mamman vid ett tillfälle slagit honom. Vid ett samtal med en socialsekreterare som specialiserat sig på samtal med barn uppgav pojken att händelsen inte ägt rum. Efter att flickan förhörts på barnhuset anhölls mamman av polisen, trots detta bodde flickans lillebror kvar hos mamma, även efter hon var anhållen. Socialtjänsten ansåg att det var omotiverat att lägga om lillebroderns boendeschema då det enligt socialtjänsten fungerade bra. När jag lämnade fallet arbetade polisen med anhållandet av mamman, flickan bodde då hos pappan medan pojken fortsatte bo växelvis hos mamman och pappan. Flickan hade fått kontakt på barn och ungdomspsykiatri för utredning av hennes utåtagerande beteende.

Det andra fallet gällde en pojke, även han i mellanstadieåldern. Hans familj hade varit aktuell för familjebehandling tidigare, då det fanns konflikter mellan familjemedlemmarna. De båda föräldrarna bodde ihop med pojken och stundom med

pojken äldre systrar i en liten enrumslägenhet. När familjen aktualiserades under hösten 2012 berodde detta på att pojken hade berättat för en skolkurator att hans pappa slagit honom med tillhygge. Pojken åkte in till sjukhuset för dokumentation och sedan vidare till barnahus. Vid förhör av pojken tog han pappan i försvar och menade att pappan inte alls hade slagit honom. Vid ett möte med pojken och familjebehandlingen betonades det att både pojken och pappan skulle vara ”snälla mot varandra”. Familjen var som nämnts ovan kända sedan tidigare hos de sociala myndigheterna och socialtjänsten hade information om att pojken tidvis misshandlades av fadern. Trots denna vetskap diskuterades det aldrig om barnet skulle omhändertas eller placeras utanför hemmet. Det var istället situationen i hemmet som skulle förändrats, trots att resultatlösa försök till förändring i hemmet hade gjorts av familjebehandlingen tidigare.

## 1.2 Kroppsaga av barn – om diskursens förändring under 1900-talet

Författaren och pedagogen Ellen Keys skrift *Barnets århundrade* publicerades nyåret 1901 och fick snabbt stor spridning, inte bara i Sverige utan också internationellt. I boken argumenterade hon med kraft mot förekomsten av barnarbete i industrin och mot aga i hem och skola – åsikter som gick stick i stäv med den allmänna uppfattningen i samhället. Ellen Key uppmanade alla pedagoger att lära sig uppfostra barn med huvudet istället för med händerna. Key menade att agan kunde ge både fysiska och psykiska men för barnen i framtiden och att kroppslig bestraffning var mycket kränkande. Detta blev början på en ny diskurs som kom att förflytta begreppet aga från ett sätt att uppfostra på, till att istället handla om barnmisshandel (Bergenvall 2009, s. 131-132).

Agan har således inte bara funnits i hemmet utan även i skolans värld. Det var år 1957 som skolagan kunde jämföras med misshandel då det blev då förbjudet att kränka eller fysiskt misshandla barn i skolan. Innan år 1957 fanns det tilläggs lagar om förbud mot aga. 1918 trädde den första lagen mot aga i skolan i kraft, men denna gällde då bara kommunala skolor och vissa högre folkskolor. Dock gällde detta inte flickskolor, där det aldrig varit på tal att aga eleverna. Några år tidigare, 1946, upphörde även rätten att aga barn på sociala barnvårdsinstitutioner. Barn som befunnit sig på institutioner eller skyddshem, som de då kallades, tilläts agas fram till år 1946. Därefter medgavs personalen på dessa boenden endast inskränka på barnens frihet (SOU 2009:99, s. 99-101).

Den 16 november 1978 beslöt riksdagen att aga skulle totalförbjudas på alla arenor, i samhället, i hemmet, i skolan och på institutioner för barn och ungdomar. Året dessförinnan, 1977, hade regeringen tillsatt en kommitté med uppgift att utreda aga av barn. Kommittén föreslog att agan skulle förbjudas eftersom barnläkare och barnpsykiatriker sedan länge uppmanat att allt våld mot barn var skadligt, även de lättare bestraffningarna. Kommittén noterade att det inte uttryckligen fanns ett förbud i lagen mot att barn agades av sina föräldrar. Kommittén menade att det i Sverige behövdes en mer uttrycklig lagbestämmelse som förbjöd barnaga, eftersom vissa föräldrar tolkade den dåvarande lagen som om det skulle vara lagligt att aga barnen i uppfostrande syfte (SFS prop. 1978/79:67, s. 4). Från och med 1 januari 1979 stadgades det i föräldrabalken 6 kap 2§ att: ”barnet får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling” (SFS prop. 1978/79:67, s. 2).

### 1.3 Barnmisshandel idag – omfattning, lagstiftning och praktik

Brottsförebyggande rådet (Brå) rapporterade att det 2012 inkom 18 300 anmälningar om misshandelsbrott mot barn 0-17 år. 38 procent av anmälningarna gällde misshandelsbrott mot flickor och 62 procent gällde pojkar. Anmälningarna mot barn 0-6 år hade ökat med 11 procent sedan 2011 medan anmälningarna mot barn i åldern 7-14 år hade minskat med 5 procent. Brå rapporterade även att barnet i många fall känner förövaren och att det ofta är skolan som anmäler när det gäller äldre barn, medan de yngre barnen oftast anmäls av en förälder eller styvförälder (BRÅ, 2012).

Samhällets skyddslagstiftning för barn och ungdomar utgörs framför allt av socialtjänstlagen (SoL) tillsammans med lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). I SoL 1 kap 2§ framgår att:

Vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. Med barn avses varje människa under 18 år. (SoL 1 kap 2§).

Vad som är barnets bästa innebär enligt Singer (2012) att den rättsliga målsättningen skall vara att på bästa sätt se till barnets behov och intressen. Vad som beskrivs som

barnets bästa är något som vuxna har formulerat, vilket bidrar till att bilden av vad som är att betrakta som barnets bästa blir en generell bild av vad vuxna anser är bäst för barn. För att tillgodose barns bästa är det då av stor vikt att socialsekreterare allmänt har god kunskap om barn, men även att de uppmuntrar barnet att utifrån ålder och mognad tala för sin egen sak för att på bästa sätt kunna tillfredsställa barnets önskan och vilja (Singer 2012, s. 34).

Socialtjänstlagen reglerar barnavårdsarbetet och även anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1§. Paragrafen redogör för vilka yrkesgrupper som omfattas av anmälningsskyldigheten. De myndigheter som omfattas av anmälningsskyldigheten är de som regelmässigt har kontakt med barn och ungdomar i sin verksamhet, det vill säga skola, socialtjänst, rättspsykiatri och kriminalvården med flera. Professionella vid dessa myndigheter som i sin yrkesutövning har skäl att misstänka att ett barn far illa är skyldiga att göra en anmälan till socialtjänsten vilket framgår av SoL 14 kap 1§. När anmälan kommit in till socialtjänsten skall myndigheterna utan dröjsmål göra en förhandsbedömning. I SoL 14 kap 1a§ stadgas vad socialtjänsten bör göra när anmälan inkommit: att kontakta barnet och vårdnadshavaren och utifrån vad som är mest lämpligt för barnet skall sedan ett möte anordnas mellan socialtjänst och de berörda för anmälan (Wiklund 2006, s. 22).

Forskning visar att barnets inflytande i socialtjänstens utredningar är mycket viktig. Barnen skall få känna sig som medaktörer i sina egna utredningar. Cederborg och Karlssons (2001) studie genomfördes i en mellanstor kommun med cirka 150 000 invånare, 40 barn var tillfrågade att delta och 20 deltog. Hela 18 av 20 barn i undersökningen upplevde att de inte informerats om insatser som gällde barnen själva (Cederborg & Karlsson 2001, s. 165-167). År 1990 ratificerade Sverige barnkonventionen. Barnkonventionen har fyra huvudprinciper och den tredje artikeln handlar om barnets rätt till att komma till tals (Barnombudsmannen, 2012). Av denna artikel framgår att:

Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnens bästa komma i främsta rummet (Cederborg & Karlsson 2001, s. 164).



Trots detta visar Cederborg och Karlssons (2001) studie att barn i stor utsträckning uteslutits från att delta i samtal gällande dem själva (Cederborg & Karlsson 2001, s. 167).

Socialtjänstens syn på allvarlig barnmisshandel är att den är mycket ovanlig (Hindberg, 2001:72). Hindberg gjorde en studie i början av 2000-talet inom ramen för den av regeringen tillsatta Kommittén mot barnmisshandel. En studie som bland annat visar att barnmisshandel tolkas mycket olika av socialtjänsterna runt om i Sverige. Hindberg (2001:72) betonar att det inte bara är myndigheter i olika kommuner som har olika syn på vad som utgör vad som är barnmisshandel. Det finns även skillnader inom organisationerna på vad begreppet implicerar. Oftast kan socialtjänsten inte erbjuda någon specialinriktad hjälp för familjer med våldsproblematik utan dessa familjer erbjuds samma hjälp som andra familjer. Detta är bara i de fall där föräldrarna själva samtycker till insats (Hindberg 2001:72, s. 75-79).

I Sverige styrs det nationella barnavårdsarbetet av de nationella lagar som berättats tidigare. Trots detta påvisar Hindberg (2001:72) att socialtjänstens uppfattningar om fysisk barnmisshandel skiljer sig åt, liksom de insatser som kommunerna kan erbjuda dessa barn (Hindberg 2001:72, s. 75). Mot denna bakgrund finns det skäl att undersöka socialsekreterares tolknings- och handlingsutrymme kopplat till begreppet fysiskt misshandel av barn.

#### 1.4 Syfte och frågeställningar

Syftet i denna studie är att belysa hur yrkesverksamma inom socialtjänsten förhåller sig till begreppet fysisk barnmisshandel och hur de resonerar kring insatser för barn som blivit utsatta för fysisk barnmisshandel.

- Vad anser socialtjänsten är att betrakta som fysisk barnmisshandel?
- I vilken situation anser socialtjänsten att ett barn är berättigat insats till följd av fysisk barnmisshandel?
- Vilka insatser erbjuder socialtjänsten till barn som utsatts för fysisk barnmisshandel?

Med barn avses i undersökningen varje person mellan 0-18 år.

## 1.5 Fortsatt framställning

I kapitel två tas tidigare forskning upp. Kapitlet tar upp forskning som berör vilka barn det kan vara som utsätts för fysisk barnmisshandel samt socialtjänstens arbete med dessa barn. I kapitel tre lyfts sedan den teoriram som valts för undersökningen. De teoretiska begreppen används sedan för att analysera resultatet i undersökningen. Vidare i kapitel fyra redogörs för de metodologiska överväganden som gjorts samt vilket tillvägagångssätt som applicerats för att verkställa studien. Resultatet och analysen presenteras sedan i kapitel fem. Där introduceras den empiri som framkommit i undersökningen kopplat de valda teoretiska begrepp som använts som analysunderlag. Det sista kapitlet i studien redovisas en diskussion och problematisering av de resultat som uppkommit i studien.

## 2 Forskningsöversikt

Detta kapitel innehåller den tidigare forskning som är relevant för studien och är till för att skapa en förståelse för det valda ämnet för studien. Den forskning som presenteras nedan valdes ut för att ge en bild av hela processen av fysisk barnmisshandel, från att det finns vissa barn i större utsträckning riskerar att utsättas för fysisk misshandel till vilka insatser som barnet är berättigat till när beslutet om insats fastställs. Kapitlet forskningsöversikt innehåller fem avsnitt. Det första avsnittet behandlar tidigare forskning om vilka barn det är som far illa och varför de far illa. Detta avsnitt är förvisso inte direkt kopplat till studiens syfte eller frågeställningar men avsnittet behandlar viktig forskning för läsarens förståelse av fenomenet fysiskt misshandlade barn. Nästkommande avsnitt täcker in de konsekvenser som fysiskt misshandlade barn kan stå inför. Bristande handlingsutrymme kan betyda att fysiskt misshandlade barn inte får det stöd som de behöver och konsekvenserna för en fortsatt misshandel, visar detta avsnitt, kan bli ödesdigra för barnen. Det tredje avsnittet behandlar socialtjänstens resonemang gällande de barn som far illa. Socialsekreterarnas attityder gentemot de ramlagar som de arbetar inom samt vårdnadshavarens spelrum i barns utredningar är av stor vikt att belysa, eftersom det blir lättare att förstå socialtjänstens resonemang kring de insatser som de kan erbjuda barn som fysiskt misshandlas. Det fjärde avsnittet

inbegriper socialtjänstens arbetsprocess, från anmälan till insats och även vad som händer med barnen som fått insats tilldelad av sig av socialtjänsten. Det sista avsnittet är en sammanfattning av den tidigare forskning som presenterats i kapitlet.

## 2.1 Vilka barn far illa och varför?

Professorn i psykologi, Ingvar Lundberg har forskat om flickors och pojkars utsatthet i Sverige, varför barn far illa och utsätts för fysisk misshandel. Han hävdar att det finns flera riskfaktorer hos föräldrarna. Två tredjedelar av de barn som har en förälder med psykisk ohälsa riskerar att skadas under barndomen. Det kan bland annat bero på att mamman kan drabbas av förlossningsdepression, vilket innebär att anknytningen mellan mamma och barn störs. Annan statistik visar att kvinnor som blir föräldrar i tonåren löper dubbelt så stor risk att skada sina barn, vilket eventuellt inte beror på det faktum att de är tonåringar utan på att de inte får det föräldrastöd och den stöttning som de behöver. Vidare berör forskaren faktorer hos barnet som kan öka risken för fysisk barnmisshandel. Det har visat sig i forskning att barn med ett avvikande utseende löper högre risk för att utsättas för våld och misshandel, vilket enligt Lundberg (2005) kan förklaras genom att föräldrarna lider av en avsaknad av ömhetskänslor som följd av barnets utseende. Denna reaktion kan man även finna hos föräldrar som får barn med medfödd funktionsnedsättning (Lundberg 2005, s. 24, 26).

Birgitta Svensson (2013) har skickat ut enkäter i skolan till en population på 2 506 barn i åldrarna 10-15 år. Studien visar tydligt att barn med långvariga sjukdomar eller funktionsnedsättningar löper större risk att utsättas för våld i hemmet. Av barnen med funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom angav 17 procent att de hade utsatts för våld hemma, jämfört med 9 procent av de andra barnen i undersökningen. Dessa barn är dock inte mer utsatta för att bevittna våld än barnen utan funktionsnedsättning (Svensson 2013, s. 50, 53). Liknande resultat finns också att tillgå i Lundbergs (2005) rapport.

Vidare har Svensson (2013) även intervjuat föräldrar till barn med funktionsnedsättning. Majoriteten av de 15 föräldrarna som deltog i intervjuerna berättade att de vid vissa tillfällen ”gått över gränsen”. Att barn med funktionsnedsättning eller långvarig

sjukdom i större utsträckning misshandlas menar författaren har tre förklaringsmodeller. I samband med vissa mer utsatta situationer med barnet, så som duschning eller medicinering, kunde föräldrarna för det första uppleva känslomässiga påfrestningar vilket kunde leda till våld. Insatserna från myndigheter upplevdes av föräldrarna inte som tillräckliga vilket för det andra kunde leda till konflikter och uppgivenhet hos föräldrarna. Den tredje förklaringsmodellen Svensson (2013) erbjuder handlar om tabun kring att prata om våldet mot barn. Endast en av de 15 föräldrarna hade pratat med någon professionell om konflikthantering. Tabun kring att samtala om fysiskt våld mot barn gjorde att föräldrarna inte förmådde sig att söka hjälp hos professionella (Svensson 2013, s. 56). Lundberg (2005) och Svenssons (2013) studier visar att det kan finnas olika skäl till varför barn blir fysiskt misshandlade. De visar även att det finns situationsmönster hos föräldrar som misshandlar. Som Svenssons (2013) och Lundbergs (2005) forskningar visar finns det ofta bakomliggande problem till att barn fysiskt misshandlas. Det behöver dock inte uteslutande vara dessa faktorer som utgör att barn blir fysisk misshandlade utan det kan även bero på andra företeelser.

## 2.2 Konsekvenser av att barn misshandlas

I detta avsnitt redovisas två kortare stycken om konsekvenser som fysiskt misshandlade barn kan stå inför både som barndomen och i vuxenlivet. Annerbäck, Gustafsson, Sahlquist, Svedin och Wingren (2012) presenterar en studie som redogör varför fysisk barnmisshandel kan vara en riskfaktor för barnet. Studien är genomförd på 5 940 barn i Sverige i åldrarna 15-17 år och visar att 16 procent av populationen för studien upprepade gånger blivit fysiskt misshandlad. Fler än hälften av dessa barn uppgav att de även varit utsatta för sexuellt våld eller psykisk misshandel. Dessa barn var även representerade i gruppen som blev retade eller mobbade i skolan (Annerbäck et al 2012, s. 589).

Lundberg (2005) tar i sin studie upp att det finns forskning som visar att barn som utsatts för misshandel under uppväxten påvisar lägre IQ och sämre läsförståelse som vuxna än de som inte blev fysiskt misshandlade som barn. Den forskning som Lundberg (2005) tagit del av visade också på att personlighetsstörning var fyra gånger vanligare hos vuxna som blivit misshandlade som barn än i den normalpopulation som forskarna använde sig av. Forskningen visade också att fysisk misshandel i barndomen kunde

kopplas till depressioner eller uppförandestörning i senare i livet (Lundberg 2005, s. 35).

### 2.3 Socialtjänstens resonemang kring utredningar och insatser för barn

Detta avsnitt belyser socialsekreterares resonemang kring insatser och utredningar med barn. Pernilla Leviners (2011) avhandling i offentlig rätt, *Rättsliga dilemman i socialtjänstens barnskyddsarbete* ger en bild av hur samhället och socialtjänsten ser på barnmisshandel idag. Avhandlingen belyser det sociala arbetets komplexitet genom att ta upp den svåra balansgång som socialsekreterare ständigt måste hantera genom att å ena sidan ta sitt ansvar gentemot barnen samt ta hänsyn till barnkonventionen, SoL och LVU. Å andra sidan måste socialsekreterare uppmärksamma föräldrarnas rättigheter som vårdnadshavare (Leviner 2011, s. 22). Författaren har undersökt akter och intervjuat socialsekreterare. Resultatet av dessa undersökningar visar att det i utredningar om barn ofta är vårdnadshavaren som har rätt att föreslå vilka som socialtjänsten skall ta kontakt med och hur samtalen med barnen skall gå till. På detta sätt menar författaren att vårdnadshavaren ges möjlighet att styra huruvida samtalen skall genomföras med barnen och på vilket sätt. Detta är en del inom barnskyddsarbetet där diskrepansen mellan de rättsliga reglerna och det praktiska arbetet blir påtagligt (Leviner 2011, s. 330).

En annan del inom barnskyddsarbete där teori och praktik skiljer sig åt är vid tvångsomhändertagande enligt LVU. Leviner (2011) visar genom intervjuer och aktmaterial att endast 4 procent av de 582 undersökta akterna har blivit aktuella för omhändertagande enligt LVU 2§. Socialsekreterarna fick sedan ta del av resultatet och beskrev att den bakomliggande problematiken med att få omhändertas enligt LVU 2§ är det faktum att socialsekreterarna har svårt att avgöra vad som är påtaglig risk. De menar också att de först och främst skall försöka komma överens med föräldrarna och genom frivillighet finna en väg utan ett omhändertagande vilket resulterar i så få omhändertaganden enligt LVU. Socialsekreterarna menar att domstolarnas praxis kan ligga till grund för att barn inte omhändertas. Socialsekreterarna menar att domstolarna inte delar samma uppfattning av innebörden av LVU 2§ som de själva. Det resultat som Leviner (2011) redogör för handlar om rättsliga och praktiska dilemman som finns inom det sociala arbetet. Vid intervjuerna med socialsekreterarna framkom att väldigt få

ansåg sig veta vad begreppen barnets bästa och barnets rätt till att komma till tals innebar. Undersökningen visar även att många socialsekreterare inte anser att de har tillräckligt med kompetens för att prata med barn. Detta kan resultera i att barn inte medverkar i deras egna utredningar vilket kan leda till att barnens behov osynliggörs i utredningar om dem själva (Leviner 2011, s. 332-336).

Lundberg (2005) påtalar också, likt Leviner (2011), vikten av att ha kunskap om barn och menar att det krävs kunskap om barnet i fråga för att kunna göra det bästa för barnet. Det första som sker när en anmälan till socialtjänsten kommer in är en förhandsbedömning. Till följd av normativa föreställningar och en stereotyp bild av familjelivet kan dessa förhandsbedömningar se olika ut och vissa barns anmälningar kommer aldrig längre än till denna instans just till följd av att socialtjänstens normativa föreställningar. Författaren skriver att det skulle kunna vara möjligt att familjer som lever i socioekonomisk utsatthet lättare uppmärksammas, trots det faktum att den gruppen varken är en mer eller mindre representerad grupp av familjer som utsätter sina barn för omsorgssvikt. Konsekvensen av detta kan bli att barn som har bättre socioekonomiska förutsättningar i högre grad inte upptäcks av socialtjänsten (Lundberg 2005, s. 33).

Francesca Östbergs (2010) avhandling i socialt arbete, *Bedömningar och beslut: från anmälan till insats i den sociala barnvården* påvisar att det kan finnas stora skillnader beroende på om anmälaren är anonym eller professionell och att vissa kännetecken hos anmälaren kan göra en anmälan mer eller mindre trovärdig. Anmälningar från professionella, så som barnavårdcentral eller skola, tenderar att i större utsträckning leda till att utredning startas till skillnad från om anmälaren är anonym. Östberg (2010) presenterar även, likt Lundbergs (2005) rapport, att de som lever i en utsatt situation och har brist på materiella ting men även emotioner är de som i större utsträckning blir berättigade insatser av socialtjänsten (Östberg 2010, s. 180-181).

## 2.4 Processen från anmälan till insats och vad som händer med barnen som anmälts till socialtjänsten

Eva Friis (2008), universitetslektor i rättssociologi, har gjort en nationell delstudie som ligger till grund för uppförandet av barnahusen<sup>1</sup> i Sverige. I studien undersöks utredningar från de sex kommuner som var landets första att upprätta barnahus. Undersökningen behandlar 263 utredningar från de barn som varit i kontakt med barnahus. Författarens delstudie visar att en tredjedel av anmälningarna till socialtjänsten gjorts av skolan medan en sjundedel av anmälningarna eller ansökningarna kom från en förälder. Skolan är tillsammans med förskolan de vanligaste institutionerna att anmäla barn till socialtjänsten. Vid misstanke om våld i hemmet anmäler skolan i två fall av tre medan förskolan svarar för en femtedel av anmälningar. Detta betyder att skolan och förskolan tillsammans svarar för fler än åtta av tio anmälningar som inkommer till socialtjänsten. Friis (2008) rapporterar att drygt hälften av utredningarna gällde familjer som sedan tidigare var kända hos socialtjänsten. I familjer där det var misstanke om att våld förekom var andelen något större. I 55 procent av fallen om misstanke om våld hade familjen varit aktualiserad tidigare. De insatser som dominerade utfallen av utredningarna var kontaktfamilj eller stödkontakt, vilka beviljades i var sjätte fall. Placeringar utanför hemmet, genom SoL eller LVU skedde i vart åttonde fall (Friis 2008, s. 27, 65).

Lindell och Svedin (2006) har studerat fysiskt misshandlade barns akter hos socialtjänsten i Sverige. Empirin bestod av 113 akter på barn i åldrarna 0-15 år och studien genomfördes under fyra år. Av de 113 barn som undersökningen belyste var det 74 procent som efter fyra år fortfarande hade aktiva akter hos socialtjänsten eller vars akter hade öppnats på nytt för ny utredning och drygt hälften av alla barn erhöll fortfarande stöd från socialtjänsten. Om barnen fortfarande fick insatser av socialtjänsten berodde på hur allvarlig misshandeln mot barnet varit men kunde även bero på om mamman i familjen led av psykisk sjukdom. När en insats avslutas kan det bero på att socialtjänsten anser att barnet och familjen inte längre behöver stöd av

---

<sup>1</sup> Barnahus är en försöksverksamhet som etablerats i kommuner i Sverige. På barnahus arbetar socialtjänstemän, polis, åklagare och psykologer. Barnahus arbetar med barn som utsatts för sexuella övergrepp och misshandel och startades för att de olika professionerna lättare ska kunna samverka. Detta för att underlätta utredningar för barn som utsatts för sexuella övergrepp eller misshandel (Socialstyrelsen 2008, s. 3).

socialtjänsten. Lindell och Svedin (2006) visar att barn som utsätts för fysisk misshandel i större utsträckning förblir aktuella hos socialtjänsten (Lindell och Svedin 2006, s. 611-613). Coccozza, Gustafsson och Sydsjös (2007) undersökning visar likartade resultat. Författarna har gått igenom 1 570 anmälningar som inkommit till socialtjänsten i Sverige. Av dessa anmälningar var 16 från professionella aktörer men trots detta öppnades ingen utredning på fler än hälften av de 16 anmälningar som inkommit. Östberg (2010) skriver att anmälarens trovärdighet ökar ifall anmälaren är professionell, men Coccozza, Gustafsson & Sydsjö (2007) visar med sin undersökning att även de barn som anmäls av professionella i flera fall inte utreds (Coccozza, Gustafsson & Sydsjö 2007, s. 220-221).

## 2.5 Sammanfattning av tidigare forskning

Den tidigare forskning som presenterats visar först och främst att de barn vars förälder lider av psykisk ohälsa i större utsträckning riskerar att utsättas för fysisk barnmisshandel. När barnen anmäls till socialtjänsten för fysisk misshandel är det enligt svensk forskning en stor del socialsekreterare som anser att de inte har tillräckligt med kompetens för att lyssna på barnet. Socialsekreterarna känner också att de ständigt måste balansera mellan att lyssna på barnet och respektera vårdnadshavarens åsikter, samtidigt som socialsekreteraren måste ta hänsyn till lagen. Forskning åskådliggör också att det är av stor vikt att anmälaren har en professionell roll ifall anmälan skall leda till insats. Forskningsöversikten visar också på de barn som anmäls för misstanke om våld i familjen i hälften av fallen tidigare har varit aktualiserade hos socialtjänsten. Vidare synliggörs även att misshandlens allvarlighetsgrad har betydelse för att barnen ska få fortsatt hjälp av socialtjänsten. Den redovisade forskningen har lett till att begreppen ”gräsrotsbyråkrati” och ”handlingsutrymme” ligger till grund för studiens teori. Då tidigare forskning visat att arbetssättet inom socialtjänsten kan vara betydande för vidare insatser inom socialtjänsten är det av vikt att behandla dessa begrepp, för att kunna förklara hur respondenterna för denna studie resonerar kring begreppet fysisk barnmisshandel och hur de ställer sig till insatser för dessa barn.



### 3 Teoretisk ansats

I detta kapitel diskuteras den teoretiska ansats som valts för att analysera det insamlade materialet. Jag har valt att fokusera på två teoretiska begrepp som är applicerbara på socialtjänsten som organisation och även kan förklara socialsekreterarnas handlande inom sin organisation. Kapitlet behandlar begreppen ”gräsrotsbyråkrat” och ”handlingsutrymme”. Gräsrotsbyråkrat är ett samlingsbegrepp för människor som arbetar i organisationer som möter människor ansikte mot ansikte i utsatta situationer. Utifrån detta begrepp förklaras hur socialtjänsten är utformad och även komplexiteten som det sociala arbetet kan medföra. Det andra valda begreppet för teorikapitlet är handlingsutrymme. Handlingsutrymme är det utrymme som socialsekreterarna arbetar inom. Det handlingsutrymme som socialsekreterarna har i sin organisation kan förklara de besluten som tas inom organisationen. Vidare diskuteras det sociala arbetet som en normativ praktik och beskriver vad som kan ses som norm och hur normer påverkar det sociala arbetet. Det sista avsnittet består av en sammanfattning av den teoretiska ansats som valts för undersökningen.

#### 3.1 Gräsrotsbyråkrater

Michael Lipsky (2010) skriver att gräsrotsbyråkraternas ständiga kamp är att uppdragsgivaren är staten men människorna som uppdragen innefattar är människor på gatan. En gräsrotsbyråkrat beskrivs av Lipsky (2010) som någon som direkt interagerar med människor och som arbetar på direktiv från staten som lärare, polis eller socialarbetare. Lipsky (2010) diskuterar tre komplexa situationer som gräsrotsbyråkrater kämpar med. Inledningsvis har gräsrotsbyråkraten ingen färdig manual för arbetet som ska utföras eftersom alla människor har olika behov som ska tillfredställas. Den andra komplexa situationen som gräsrotsbyråkraten ställs inför är att gräsrotsbyråkraten har lagar att följa, regler från staten som samhället utgår ifrån skall gälla alla invånare, samtidigt som samhället även kräver medmänsklighet och ett bemötande som är specialanpassat för människan i det specifika mötet. Gräsrotsbyråkraten möter klienter som antar att gräsrotsbyråkraten har en lösning till klientens problem. Så är det dock inte i alla fall. Detta kan i sin tur leda till att klienten blir upprörd och gräsrotsbyråkraten ställs då inför det tredje komplexa problemet (Lipsky 2010, s. 3, 10).

Roine Johansson (2007) skriver att gräsrotsbyråkraten aldrig kan ha relationer med individer eller klienter eftersom en mänsklig individ är en komplex företeelse. Människor är oförutsägbara och har alla egna erfarenheter. De är unika och blir omöjliga för en människobehandlande organisation att hantera i deras fulla komplexitet. En byråkratisk organisation som arbetar med människor måste specialisera sig efter klienternas olika egenskaper. Trots detta blir det ofta masshantering av klienterna. Byråkratin blir tvungen att dela upp och dela in organisationen i olika kategorier eftersom organisationen måste veta ifall klienten kan tillgodogöra sig organisationens tjänster. Organisationen måste även kategorisera sina klienter eftersom de skall ha rätt till ett rättvist bemötande utifrån klienternas problematik. Författaren skriver vidare att gränsdragningar inom organisationen blir en fråga om antingen-eller, antingen är du frisk eller sjuk, antingen tillgodogör du dig insatser hos socialtjänsten, eller inte.

Johansson (2007) menar att det finns två problem som är förknippade med praktiken och administrativa kategorier: som anställd inom dessa organisationer måste en riktig klassificering av klienterna göras, samtidigt som ärendena ska handläggas utan att bryta mot de samhälliga normerna (Johansson 2007, s. 57, 59). Relationen mellan klienten och gräsrotsbyråkraten är den mest utmärkandet i arbetet eftersom klienten är föremålet för gräsrotsbyråkratens arbete. Samtidigt äger relationen mellan dem rum i en organisation vilket gör att den arbetande ständigt har två krav. Det ena från klienten som ser sin situation ur sin egen synvinkel och kräver den service som hen anser sig vara berättigad till. Det andra kravet kommer från organisationen som kräver att klienterna inte skall behandlas som individer utan med olika benämningar ska slussas in på rätt plats: klient, patient, arbetssökande med flera. Gräsrotsbyråkraten har då inget annat val än att anpassa människan efter organisationens ramar och på detta sätt menar författaren att gräsrotsbyråkraten blir en form av ”modern trollkarl” (Johansson 2007, s. 43).

Johansson (2007) skriver vidare att gräsrotsbyråkrater måste ha en god improvisationsförmåga, detta eftersom gräsrotsbyråkraten gör individuella tillämpningar av allmänna lagar. Lipsky (2010) skriver att det krävs en bra omdömesförmåga då gräsrotsbyråkratens arbete inte går att läsa sig till (Lipsky 2010, s. 10). Men som i alla arbeten som involverar människor är det även svårt att bedöma om arbetet är rätt eller fel utfört. Gräsrotsbyråkratens handlingsfrihet ser olika ut beroende på hur

handlingsutrymmet nyttjas, vilket gör det svårt att bedöma om arbetet är bra eller dåligt utfört (Johansson 2007, s. 44).

### 3.2 Handlingsutrymme

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) skriver i *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete* att handlingsutrymme kan hanteras på många olika sätt beroende på vem som innehar handlingsutrymmet. Socialarbetare har likt alla individer skilda erfarenheter och använder handlingsutrymmet olika. Vidare skriver författarna att socialt arbete inte är utan att det skapas. Genom utrymmet som ges inom organisationen skapas ett arbete kontinuerligt genom de handlingar som verkställs (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 17, 30). Handlingsutrymme skapas och breddas av socialsekreteraren i organisationen som denne arbetar i. Författarna menar då att det är av vikt att man som medlem i en organisation sätta sig in i organisationen för att få en större kunskap om hur den enskilda socialsekreteraren kan påverka och utöka det enskilda handlingsutrymmet. Det som formar handlingsutrymmet är de institutionella uppfattningar som organisationen förfogar över. Detta utrymme som organisationen besitter styrs av traditioner och den kompetens som arbetsgruppen har. Dessa traditioner, värderingar och normer tar form i samspelet mellan människor, vilket resulterar till att handlingsutrymme är starkt förankrat i samhällets och den enskildes normer och värderingar (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 55).

Vidare beskriver Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) det sociala arbetet som en normativ praktik. Det sociala arbetets resurser fördelas av politiker. Detta resulterar i att det sociala arbetet blir en politisk fråga och därför också en fråga om ideologier och normativa föreställningar. Det praktiska sociala arbetet bör ses som kunskapsbaserad medan organisationen är skapad ur politiken och ur andra pragmatiska lösningar. Betydelsen av detta blir då att kunskapen inom det sociala arbetet framställas utifrån ideal, drivkrafter och intressen som politiker har. Detta resulterar i att socialarbetare måste ta ett stort ansvar för vilka normer som organisationen upprätthåller vilket betyder att socialarbetare ständigt måste reflektera över om det utförda arbetet överensstämmer med samhällets normer (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 19, 20). Vad som är norm beskrivs olika inom olika vetenskaper och så även inom det sociala arbetet. Vad som skulle vara norm idag behöver nödvändigtvis inte vara norm

imorgon, vilket gjort att det sociala arbetets definition av vad som är normgivande förändras över tid. Vad som skulle vara norm kan beskrivas med hjälp av en statistisk normalkurva, men kan också beskrivas genom den psykologiska förklaringen att kollektiva handlingar och förväntningar bildar definitionen av vad som är normalt. Organisationen som socialarbetaren tillhör ger olika typer av uppdrag som socialarbetaren skall klara av. Detta gör att det sociala arbetets praktik formas av de normer som organisationsledningen har, samtidigt som varje socialarbetare har egna normer som avspeglas i dennes arbete. Detta skulle kunna betyda att utfallet i de olika ärendena präglas av de idéer som just nu dominerar det sociala arbetet (Svensson 2007, s. 17, 20-21).

### 3.3 Sammanfattning av teori

Utifrån Lipsky (2010) och Johansson (2007) kan konstateras att gräsrotsbyråkrater bedriver ett komplicerat arbete. Gräsrotsbyråkratens arbete styrs å ena sidan av staten, å andra sidan krävs att gräsrotsbyråkraten kan möta människor i det handlingsutrymme denne skapat själv. Den organisation gräsrotsbyråkraten arbetar i kan ha bättre eller sämre ekonomiska förutsättningar vilket kan ligga till grund för hur dennes handlingsutrymme ser ut. Dessa teoretiska begrepp kan användas för att förklara och förstå socialekreterarnas definitioner av fysisk barnmisshandel. Genom att deras tolkningar av begreppet präglas av samhälleliga och organisatoriska normer kan varierande beslut gällande insatser förklaras. Deras tolkningar och resonemang kan präglas av deras handlingsutrymme samt deras position som gräsrotsbyråkrater. Beroende på hur socialekreteraren väljer att använda sitt handlingsutrymme kan utfallet för ärenden med fysiskt misshandlade barn förklaras.

## 4 Metod och metodologiska överväganden

Metodkapitlet i denna studie innehåller åtta avsnitt. De första tre avsnitten behandlar överväganden om metodval och genomförande som gjorts för studien och även varför de olika valen har gjorts. Vidare följer ett redovisande avsnitt om tillvägagångssättet för studien och därefter avsnitt som diskuterar trovärdigheten och studiens tillförlitlighet och studiens etiska överväganden.

#### 4.1 Val av datainsamlingsmetod

I denna studie har kvalitativ metod använts. Syftet med kvalitativa metoder är att kunna beskriva och lättare förstå personens upplevelser av verkligheten. Den kvalitativa forskaren söker efter att förstå en människas personliga upplevelser utifrån personens egna ord (Larsson 2005, s. 91-92). Jag anser att den kvalitativa forskningsansatsen är relevant då denna studie behandlar människors subjektiva upplevelser och erfarenheter. Den kvantitativa metoden syftar i högre grad till att mäta förekomsten av något och erbjuder därför inte samma fördjupade förståelse för individens subjektiva upplevelser menar Bryman (2011). Syftet med studien avser inte att undersöka generella företeelser eller mönster i samhället vilket föranlett att denna studie är av kvalitativ art (Denscombe 2010, s. 273). Bryman (2011, s. 40) menar att kvalitativ forskning rymmer en bild av en social verklighet som är i ständig förändring. Då kvalitativa forskare använder individens sociala verklighet som huvudinstrument för undersökningen kan resultatet ses som konstruktivistiskt. Författaren menar att resultaten i kvalitativa forskningar inte är byggda utifrån givna företeelser utan skapas i samspel mellan människor och deras handlingar (Bryman 2011, s. 340). I denna undersökning eftersträvas inte resultat som är överförbara på hela befolkningen. Trots att kvalitativ datainsamlingsmetod inte utgår från att få fram generella slutsatser betyder inte det att generella slutsatser utesluts i denna studie. Studien eftersträvar att förstå vissa socialsekreterares upplevelser av ett visst fenomen. Bland det resultat som inkommit kan jag som forskare dra slutsatser om hur socialsekreterarna som deltagit i undersökningen tolkar och hanterar begreppet fysisk barnmisshandel som kan gälla andra socialsekreterare i Sverige och antyda ett generellt mönster.

Denscombe (2009) menar att det finns fyra huvudsakliga insamlingsmetoder som forskare inom samhällsvetenskapen kan använda sig av. Dessa är frågeformulär, intervjuer, observationer och skriftliga källor men det finns även andra sätt att samla in sitt datamaterial. För att förstå vilken insamlingsmetod som är mest lämpad för en viss typ av forskning måste forskaren veta vad undersökningen skall inbegripa. Denscombe (2009) skriver att metoden måste uppfylla kriteriet att vara tillräckligt användbar för undersökningen (Denscombe 2009, s. 183-184). Studiens syfte tillsammans med tidigare nämnda anledningar har föranlett till att studiens empiri samlats in med hjälp av intervjuer. Intervjuer menar Denscombe (2009) är ett bra angreppssätt när man som

forskare vill studera människors åsikter. Författaren menar också att intervjuer ger forskaren tillgång till nyckelpersoner från den verklighet som forskaren har valt att undersöka (Denscombe 2009, s. 231-233). I denna studie har respondenterna valts ut för att jag som forskare skall kunna besvara mina frågeställningar utifrån socialsekreterarnas egna upplevelser och erfarenheter.

## 4.2 Val av intervjumetod

I studien har semistrukturerade intervjuer använts som metod för att samla in det empiriska materialet. Semistrukturerade intervjuer innebär att forskaren på förhand har färdigformulerade frågor och teman som skall behandlas men också är flexibel och låter respondenten utveckla sina idéer och tankesätt ytterligare än vad som annars är möjligt i strukturerade intervjuer (Denscombe 2009, s. 234-235). Frågeställningarna för studien har varit underlag för de huvudteman som finns i intervjuguiden för studien (se bilaga B). Genom att använda frågeställningarna som huvudteman var det lättare för mig att orientera mig i vilka frågor som var relevanta för studien vilket underlättade för att uppfylla studiens syfte. Bryman (2011) menar att semistrukturerade intervjuer kan tendera att inte följa intervjuguiden eftersom semistrukturerade intervjuer oftast inte ett så strikt frågeformulär. Då kan en bandspelare vara ett bra instrument att använda för forskaren. Bryman (2011) menar att speciella fraser och uttryck kan gå förlorade ifall forskaren endast antecknar samtalet och inte spelar in det (Bryman 2011, s. 419-421). Mot denna bakgrund valde jag använda bandspelare i samtliga intervjuer. Det inspelade materialet låg till grund för att jag skulle kunna citera korrekt. Det faktum att det var inspelat gjorde att jag kunde gå tillbaks i materialet och lyssna igen.

I studien gjordes fyra kvalitativa intervjuer. Tre av de fyra intervjuerna har genomförts på respondentens arbetsplats och en intervju gjordes via telefon. Att en av intervjuerna genomfördes som telefonintervju berodde på att respondenten befann sig på en annan ort med stort avstånd ifrån där studien genomfördes. Bryman (2011) skriver att en av nackdelarna med telefonintervjun är att man inte kan se och tolka respondentens kroppsspråk. Detta var även en nackdel som jag upplevde med telefonintervjun. Vidare menar Bryman (2011) att fördelarna med telefonintervju är att det är ett kostnads- och tidseffektivt sätt att arbeta på vilket jag instämmer med (Bryman 2011, s. 433). Vidare i avsnitt 4.4 presenteras tillvägagångssättet med telefonintervjun.

### 4.3 Urval och urvalsprocess

För denna studie avsågs att använda respondenter i det geografiska område som jag befann mig i för att vara så tidseffektiv som möjlig. Därmed skulle också urvalet vara målinriktat. Målstyrd urvalsmetod ses som en strategisk urvalsmetod. Detta eftersom att forskaren själv väljer sina respondenter utifrån sina frågeställningar menar Bryman (2011, s. 434). Då socialsekreterarna meddelade att de inte kunde medverka på grund av tidsbrist fick jag skifta fokus och ta hjälp av vänner och bekanta för att få kontakt med socialsekreterare som kunde medverka i studien. Av nämnda skäl har urvalet för denna studie delvis varit målinriktat och delvis gjorts av bekvämlighet. Bekvämlighetsurval menar Bryman (2011) innebär att forskaren använder sig av de personer som finns tillgängliga vid de aktuella tillfällena eller tidpunkten för undersökningen (Bryman 2011, s.194). Denscombe (2009) skriver att bekvämlighetsurval kan visa på dåligt engagemang för studien. Detta eftersom forskaren inte bör välja respondenter utefter vilka som är lättast att nå utan bör välja respondenter utifrån syftet med studien (Denscombe 2009, s. 39). Trots att jag var tvungen att göra ett urval baserat på bekvämlighet anser jag ändå att respondenterna i undersökningen var väl lämpade för syftet med studien. Respondenterna arbetar alla med barnavårdsutredningar på socialtjänsten. Styrkan med det för studien valda urvalet är att nyckelpersoner från socialtjänsten har intervjuats vilket har lett till att jag kunnat intervju personer som arbetar med ämnet som studien berör. Respondenterna som deltagit i denna undersökning presenteras närmre i avsnittet 5.1.

### 4.4 Tillvägagångssätt och genomförandet av intervjuerna

Av mina fyra intervjuer har tre genomförts på respondenternas arbetsplats och den fjärde skedde via telefon. Telefonintervjun spelades in via ett program på datorn som var kopplat till internet vilket gjorde att vi ibland inte hörde varandra och att det i vissa delar av intervjun var fördröjningar. Jag uppfattar dock inte att fördröjningarna har påverkat resultatet av intervjun. Alla intervjuer tog ungefär lika lång tid vilket jag tog som en indikator på att intervjuguiden varit utformad på ett bra. Alla intervjuer spelades in och transkribering skedde direkt efter intervjuerna. Efter transkribering kodades

materialet, vilket presenteras mer ingående i nästa avsnitt. Det kodade materialet ledde sedan fram till presentationen av materialet.

#### 4.5 Bearbetning och analys av intervjumaterial

Efter transkribering av empirin för denna studie började jag först och främst med att spara kopior av transkriberingarna på min privata mail. Denscombe (2010, s. 370) påpekar att det är av vikt att forskaren sparar originalmaterialet samt att en säkerhetskopia av eventuella filer görs, för att undgå dubbelarbete. För att få en förståelse av vad empirin för denna studie verkligen visade fortsatte jag bearbetningen med materialet genom att läsa det ett flertal gånger, för att uppfatta empirin i sin kontext. Detta menar Denscombe (2010, s. 372) är av vikt för att forskaren ska se ifall empirin innehåller underförstådda betydelser. Efter att materialet insamlats och transkriberats kodades det. Denscombe (2009) skriver att det är av vikt att koda sitt material och med detta menar han att man systematiskt tillsätter koder till sitt råmaterial för att lättare kunna analysera och orientera sig i det material som fått fram. Koderna gjorde att jag på ett lättare sätt kunde se likheter mellan intervjuerna som gjorts. Hur koderna ser ut menar författaren inte är av stor vikt så länge forskaren själv förstår vad koderna innebär (Denscombe 2009, s. 373). När materialet för denna studie kodades användes färgkoder för att kunna se skillnader och likheter i empirin. Efter att materialet kodats delades koderna med samma beteckning i olika kategorier så att liknande data hamnade under samma huvudrubrik, vilket gjorde att olika mönster blev synbara. Slutligen kunde jag se generella slutsatser i materialet vilket gjorde att jag kunde skapa mig en uppfattning om de liknande begrepp eller slutsatser som mitt material ledde fram till. Genom att följa de huvudteman som koderna delats in i kunde irrelevant empiri undvikas i resultatredovisningen.

#### 4.6 Tillförlitlighet och trovärdighet

Denscombe (2009) skriver att man i den kvalitativa forskningen använder sig av begreppet tillförlitlighet. Med tillförlitlighet menas att forskaren redogör för forskningsprocessen (Denscombe 2009, s. 381). Bryman (2011) presenterar fyra kriterier som utgör tillförlitlighet i en studie, dessa är: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjligheten att styrka och konfirmera. Författaren skriver att alla



uppfattar den sociala verkligheten på olika sätt, därför är det viktigt att forskaren återkopplar till respondenterna i undersökningen (Bryman 2011, s. 354-355). För denna studie har jag valt att återkoppla till respondenterna innan studien publiceras. Detta för att försäkra mig om att respondenternas upplevelser och sociala verklighet speglas på ett rättvist sätt i undersökningen. Överförbarheten i denna studie är mycket liten eftersom studien berör en så liten grupp respondenter. Målet med undersökningen är inte att uppnå någon överförbarhet. Målet med studien är istället att reflektera kring personliga upplevelser av arbetet med fysiskt misshandlade barn. Målet studien är även att tydliggöra hur normer och handlingsutrymme kan påverka arbetet för de socialsekreterare jag intervjuat.

Genom att redogöra för forskningsprocessen ökar även tillförlitligheten i studien (Bryman 2011, s. 355). De olika avsnitten i detta metodkapitel redogör för tillvägagångssättet i forskningsprocessen. Studien granskas av både en opponent och en examinator vilket ytterligare höjer tillförlitligheten i studien. Vid genomförandet av studien har jag i så stor utsträckning som möjligt försökt att inte lägga några personliga värderingar i arbetet med studien. Men trots att det i resultatet redovisas korrekta citat är det slutligen jag som forskare som valt vilka citat som bör tas upp i studien. Jag vill ändå anse att jag genom att tydligt redovisa för vad respondenterna sagt och vad tidigare forskningen säger, uppnår en hög grad av objektivitet i denna studie.

#### 4.7 Etiska överväganden

Studiens etiska överväganden har konstruerats utifrån Vetenskapsrådets (2002) etiska principer. Vetenskapsrådet (2002) har tagit fram fyra huvudprinciper som är huvudkrav i en forskningsstudie, dessa principer är: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Vetenskapsrådet (2002) skriver att det i informationskravet finns mer eller mindre detaljerade informationskrav. Innan genomförandet av intervjuerna skickades informationsbrevet ut till respondenterna (Se bilaga A). Jag valde att betona att medverkan i intervjun var frivillig samt informerade vem jag var, vad jag undersökte och att inspelning av intervjun skulle ske. Vetenskapsrådets (2002) andra princip är samtyckeskravet. Respondenterna i denna studie samtyckte till deltagande under intervjuerna, men kan även under studiens gång välja att inte längre delta (Vetenskapsrådets 2002, s. 6-7). Respondenterna i studien är

avidentifierade för att kunna uppfylla konfidentialitetskravet. Även i prologen har vissa detaljer gällande barnen ändrats eftersom barnen inte skall kunna identifieras av någon, dessa förändringar påverkar dock inte helheten av berättelsen. Efter att uppsatsen är godkänd kommer allt material rörande intervjuerna raderas. Intervjumaterialet kommer inte heller användas i annan forskning vilket är en del av det nyttjandekrav som Vetenskapsrådet presenterar (Vetenskapsrådet 2002, s.14).

## 5 Resultat och analys

I detta kapitel redogörs för den empiri som samlats in samt analyseras med hjälp av tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter som tidigare redovisats i studien. Jag har valt att göra en integrerad resultat- och analysdel då jag anser att detta underlättar för läsaren att koppla samman empiri och teori. Nedan följer fyra avsnitt. I avsnitt 5.1 ges en närmare presentation av respondenterna i undersökningen. Vidare i det andra avsnittet behandlas respondenternas uppfattning och definition av begreppet fysisk barnmisshandel som huvudtema. Avsnittet innehåller också resultat kring hur respondenterna erhållit sina uppfattningar och beskriver även hur riktlinjer upprättas på de respektive arbetsplatserna. I det tredje avsnittet presenteras resultat som berör de anmälningar som inkommer till socialtjänsten och hur anmälningarna behandlas. I det sista avsnittet presenteras de insatser som respondenternas arbetsplatser kan erbjuda de barn som utsätts eller utsatts för barnmisshandel.

### 5.1 Presentation av respondenterna

I detta avsnitt ges en kort presentation av de respondenter som deltagit i undersökningen. Personerna är avidentifierade och namnen är fingerade. Eva arbetar som enhetschef för den grupp som behandlar barnavårdsärenden i en mindre kommun med ungefär 15 000 invånare. Mia arbetar som utredande socialsekreterare även hon i en kommun med cirka 15 000 invånare, där har hon arbetat i ungefär ett år. Hon har tidigare arbetat i en annan kommun som socialsekreterare. Emma arbetar som socialsekreterare i en mottagningsgrupp i en medelstor kommun med omkring 60 000 invånare. Hon har arbetat på denna förvaltning sedan slutet av 2000-talet. Lina är den sista respondenten. Hon har arbetat i en medelstor kommun med cirka 60 000 invånare som socialsekreterare i drygt tio år. Alla mina respondenter är utbildade socionomer.

## 5.2 Definition av fysisk barnmisshandel och upprättande av riktlinjer

I detta avsnitt presenteras hur respondenterna resonerar kring begreppet fysisk barnmisshandel. Vad anser egentligen respondenterna att begreppet fysisk barnmisshandel innefattar, hur skapas deras uppfattning och vilka riktlinjer har de olika förvaltningarna för att underlätta arbetet med fysiskt misshandlade barn?

I intervjuerna framkom det att alla respondenter ansåg att fysisk barnmisshandel innebar någon form av beröring. Vad för slags beröring som begreppet innefattar skiljer sig mellan respondenterna. Beröring inbegriper både örfilar och slag men för en respondent även sexuella övergrepp. Emma beskriver att fysisk barnmisshandel är ”om du tar tag i barnet för hårt. Du daskar det på rumpan, du ger en örfil, eller du slår dem i huvudet, dra dem i hår, öron eller nyper dem” (Emma). Eva menar att även sexuella övergrepp inryms i begreppet. Hon säger att det är ”någon typ av beröring /.../ om det ska vara fysisk misshandel /.../ eller sexuella övergrepp” (Eva). Hur respondenterna definierar begreppet fysisk barnmisshandel kan till stor del förklaras utifrån de rådande normer som finns i samhället och inom det sociala arbetet. Svensson (2007) skriver att en norm måste uppnå en viss grad av normalitet för att betraktas som norm. Ett flertal människor måste ha en viss syn på en företeelse för att denna ska kunna betraktas som norm. Respondenterna förklarar att fysisk barnmisshandel är någon form av beröring. Frågan som måste ställas innan socialsekreteraren anser att ett barn utsatts för fysisk misshandel är då om barnet är så pass misshandlat att det kan antas att det faller inom ramen för den norm som organisationen satt upp för fysisk misshandel. Normer skapas inte bara inom den organisation som respondenterna för denna studie arbetar inom, normer skapas även inom den enskilda individen (Svensson 2007, s. 17, 19). Det som respondenterna anser vara normalt att klassa som fysisk barnmisshandel skapar deras värderingar. Detta kan då förklara både Emmas mer utförliga svar om vad hon anser vara fysisk barnmisshandel, men även de andra respondenternas uppfattningar kring begreppet.

Hindberg (2001:72) skriver att det inte är ovanligt att kommuner i Sverige har skilda uppfattningar om vad som är fysisk misshandel av barn. Författaren skriver vidare att det även finns olika uppfattningar inom samma organisation (Hindberg 2001:72, s. 76-

78). Detta är något som respondenterna i undersökning motsätter sig. Alla respondenter menar att deras respektive arbetsplats ska ha samma uppfattning eftersom de utgår ifrån samma riktlinjer kring begreppets innebörd. Lina betonar även att hon inte riktigt kan svara för hela arbetsplatsens uppfattningar men tillägger att det vid fall av fysisk misshandel säkert skulle hanteras lika av alla. Lina resonerar på följande sätt om de riktlinjer som de använder sig av på hennes arbetsplats:

Varje enskilt fall är så himla unikt och man måste liksom göra något slags enskild bedömning för det är ju så himla många omständigheter som väger in utifrån hur boendesituationen ser ut, är båda föräldrar vårdnadshavare, är det föräldrarna som slagit eller är det någon annan, alltså det är ju jätteolika (Lina).

En förklaringsmodell av Linas resonemang skulle kunna vara att hennes organisation inte specialiserat sig tillräckligt inom den grupp hon arbetar med. Om en organisation har snävare avgränsning av klienter menar Johansson (2007) att handläggarna lättare vetat hur de skulle agera i just fall om fysisk barnmisshandel och kunnat undgå irrelevanta faktorer som systematiskt då inte skulle kunna uppstå (Johansson 2007, s. 68).

Hur respondenterna erhållit sina uppfattningar kring vad som är fysisk barnmisshandel skiljer sig och vem som upprättar dessa riktlinjer på respektive arbetsplats är inte självklart. De nationella riktlinjer som finns är den svenska lagen och barnkonventionen men trots detta är det bara Mia som tar upp dessa riktlinjer. Mia menar att:

Den uppfattning jag har grundar sig i den lag som finns och den lagen följer ju jag naturligtvis och det står tydligt i socialtjänstlagen också. Även barnkonventionen, FN:s barnkonvention (Mia).

Mia menar att begreppets innebörd är tydligt och att det går att utläsa av lagen hur ärenden med fysiskt misshandlade barn ska hanteras. Som stöd till socialsekreterarna arbetar också handläggarna Eva, Mia och Emma med barnahus där ärenden om fysisk barnmisshandel handläggs. De riktlinjer som finns på barnahuset menar Emma upprättas av cheferna för myndigheterna som samverkar på barnahuset. Emma berättar att hon och hennes kolleger även går på föreläsningar för att få fördjupad kunskap om ämnet. Svenssons (2007) resonemang kring att normer skulle kunna förklara hur upprättande av riktlinjer sker inom organisationerna. Genom att organisationerna styrs

av samhällets normer, upprättas även riktlinjer på samma sätt. Genom organisationens normer och chefernas personliga uppfattning kring de rådande normerna i samhället skulle man kunna förklara att riktlinjer för alla barn som kommer i kontakt med barnahus upprättas. Detta skapar då olika riktlinjer kring samma fenomen i olika kommuner i Sverige (Svensson 2007, s. 21).

Att det sociala arbetet styrs av normer framkommer även i intervjun med Lina. När hon diskuterar om hur hon erhållit sin uppfattning kring vad begreppet fysisk barnmisshandel innebär säger hon:

Ja, var har man fått det ifrån, det är från rätt mycket tänker jag, dels utifrån de normer, hur det svenska samhället är uppbyggt /.../ utifrån att det till exempel är förbjudet med barnaga/.../ det blir många gånger en slags bedömningsfråga (Lina).

Uppfattningen kring begreppet och vad som innefattas i begreppet är socialsekreterarna överrens om, men det framkommer att uppfattningen om hur kunskap kring begreppet skapas skiljer sig åt. Detta skulle kunna ses som en förklaring på hur socialsekreterarna förvaltar det handlingsutrymme som de ges i organisationen. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) menar att handlingsutrymmet som ges i det sociala arbetet skapas av organisationen. Detta kan förklara att riktlinjerna kring handläggandet av dessa typer av ärenden ser olika ut på de olika arbetsplatserna (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 30). Socialsekreterarna kan inte presentera några konkreta riktlinjer för hur organisationen de arbetar inom bör behandla ärenden gällande fysisk barnmisshandel vilket kan ses som ett resultat på bristande handlingsutrymme i organisationerna.

### 5.3 Anmälningar och utredningar inom socialtjänsten

I detta avsnitt redogörs för respondenternas resonemang kring de anmälningar om fysisk barnmisshandel som inkommer till socialtjänsten. Leder alla utredningar gällande fysisk barnmisshandel till insats, vad är det som gör att vissa får insats och andra inte och har det med anmälaren att göra?

I kapitlet examensarbetets forskningsöversikt presenterades Östbergs (2010) avhandling som visar att själva anmälan till socialtjänsten kan bemötas på olika sätt beroende på om

anmälaren är professionell eller inte. Detta är dock något mina respondenter inte alls anser stämmer. Respondenterna menar att alla anmälningar tas på lika stort allvar men Eva tillägger att det är svårare att gå vidare med en anmälan ifall informationen inte är detaljerad.

Det är jättesvårt att komma vidare med det/.../ är det en privatperson som kanske inte är anonym och lämnar uppgifter som verkar trovärdiga, eller även om det är en anonym men att man själv kan fråga/.../ om man pratas vid per telefon eller så och man kan ställa lite följdfrågor. Då finns det inget som säger att man inte skulle öppna utredning på det (Eva).

Enligt den tidigare forskning som tagits del av i denna studie framkommer att de instanser som har stor inverkan på om utredning startas är BVC och skola. Dessa instanser påverkar trovärdigheten i anmälan menar Östberg (2010, s. 180). Om det i förhandsbedömningen sedan skulle framkomma att barnet lever i en utsatt livssituation och har brist på materiella ting eller emotioner så gör dessa barn sig i större utsträckning även behöriga till socialtjänstens insatser (Lundberg 2005, s. 44). Detta är dock inget som respondenterna för denna undersökning bekräftar.

Kommunernas upplägg av hur socialtjänsten skall vara organiserad ser annorlunda ut från kommun till kommun. Tre av respondenterna i denna undersökning har inom sin förvaltning mottagningsgrupper. Detta är den första instansen att behandla en anmälan som inkommer till socialtjänsten. Eva berättar att anmälningar rörande barnmisshandel alltid leder till förhandsbedömning och att hennes arbetsplats i regel alltid startar en utredning på barn som har blivit fysiskt misshandlade. Hon berättar även att det är föräldrarna som har den största makten att styra över om utredning skall leda till insats. Hon säger att det är svårt att ge föräldrarna och barnet insatser ifall de inte samtycker, men berättar även att socialsekreterarna försöker motivera föräldrarna till att ta emot socialtjänstens hjälp. Även Lina resonerar på liknande sätt som Eva. Lina säger att:

Är man väldigt hjälpsökande själv och positiv själv så ska det rätt mycket till för att utredningen ska avslutas utan insats för då vill man ju förmodligen ha en insats /.../ Sen är det ju det här, det finns en familj/.../ och de vill inte alls samarbeta/.../då får man ju göra någon slags bedömning, de vill inte ha några insatser, finns det skäl att gå in med tvångslagsstiftning, nej det finns det kanske inte och då avslutar man ju utredningen (Lina).

Bristande handlingsutrymme i organisationen kan vara en bidragande orsak till att barn som är berättigade insatser från socialtjänsten, inte får någon insats. Om föräldern säger nej är det upp till socialsekreteraren att motivera föräldrarna till att gå med på att deras barn får insats. Socialsekreterare är en resurs för någon i samhället, i detta fall barnen som är utsatta. Denna resurs skapas utifrån många olika förutsättningar. Som tidigare presenterats skiljer sig socialtjänsten som organisation runt om i Sverige och därför är inte förutsättningarna lika för alla socialsekreterare. Men handlingsutrymmet skapas inte bara av organisationen utan skapas även av den enskilda socialsekreteraren. Beroende på traditioner, uppfattningar och rutiner kring fysisk barnmisshandel kan socialsekreteraren alltså själv skapa sitt handlingsutrymme i sitt arbete. Förutom de lagar och regler som styr det sociala arbetet så är socialsekreteraren fri att agera hur denne vill, utifrån sina egna normer och värderingar (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 16-17). Utifrån det nyss förda resonemanget om handlingsutrymme kan man förklara att barn får olika förutsättningar för att få insatser hos socialtjänsten. Ifall föräldrarna skulle tacka nej till insatsen som socialtjänsten erbjuder kan den enskilda socialsekreteraren med hänsyn till dennes handlingsutrymme lägga ner mer eller mindre tid på att motivera föräldrarna till att barnet borde få en insats hos socialtjänsten.

Barnets ålder och förmåga att tala för sig själv verkar även vara viktig ifall barnen skall få insatser från socialtjänsten. Lina uttrycker att om föräldrarna motsätter sig insats och ungdomen själv vill ha en insats så går det oftast att lösa men ifall barnet är mindre och inte själv kan uttrycka behov av stöd så avslutas ärendet. Lina säger att de på hennes arbetsplats får förlita sig på dem som finns i barnets vardag så som barnomsorg och hoppas att de anmäler barnet till socialtjänsten ifall det skulle dyka upp ytterligare problem. Hon fortsätter berätta att det finns ett stort glapp i lagen, hon säger att socialsekreterare å ena sidan måste ta hänsyn till barnets bästa, men om föräldrarna säger nej till frivilliga insatser tvingas socialtjänsten avsluta ärendet. Lina tillägger även att socialtjänstens agerande då kanske inte alltid är för barnets bästa. Detta agerande kan förklaras genom Johanssons (2007, s. 43) teori om att klienten måste anpassas in i organisationen och genom att Lina tillsynes handlar efter organisationens målstyrda handlande. Om Lina istället hade handlat affektfullt eller värderationellt i de fall där föräldrarna motsätter sig socialtjänstens insatser kan utfallet antas ha sett annorlunda ut.

Organisationen har bestämt, utifrån dess ramlagar, att föräldrar som inte är intresserade av socialtjänstens frivilliga insatser inte gör sig berättigade till organisationens tjänster.

#### 5.4 Insatser

Vilka insatser kan respondenterna erbjuda barn som misshandlats fysiskt, kan alla arbetsplatser erbjuda samma insatser och finns det något sätt att förklara socialtjänstens val av insatser? Det sista avsnittet inbegriper de insatser som respondenternas arbetsplatser kan ge de barn som utsätts för fysisk misshandel.

I de kommuner som undersökts för studien finns olika frivilliga insatser att tillgå. De mindre kommunerna kan erbjuda öppenvårdssamtal i grupp och enskilt. De båda större kommunerna har också speciella frivilliga stödinsatser för barn som utsätts för eller bevittnat våld. Eva berättar att de ibland blir tvungna att ta hjälp av grannkommunens insatser, men eftersom insatsen inte ligger i Evas kommun kan de inte fatta några beslut om detta utan endast hänvisa till denna insats. Eva säger att:

det finns familjerådgivning med kriscentrum/.../inriktat på våld, våld i familjen/.../. Hänvisa till då, vi kan ju inte besluta, vi kan inte tvinga men vi kan hänvisa och vara behjälpliga att man kommer dit så det händer (Eva).

Att Eva och hennes kommun inte har samma insats som grannkommunen gör att hon blir tvungen att improvisera för att hjälpa sina klienter till den bästa lösningen. Eva har i detta uttalande den viktiga improvisationsförmåga som Johansson (2007) skriver är en viktig egenskap i organisationer som arbetar som gräsrotsbyråkrater (Johansson 2007, s. 44). Vidare kan detta agerande från Evas sida ses som vidgande av handlingsutrymmet som ges uttryck för i organisationen. Eva är väl medveten om att hon inte kan tvinga någon att uppsöka grannkommunens kriscentrum, men lägger fram förslaget och erbjuder sig att hjälpa den berörda att komma i kontakt med verksamheten. I de större kommunerna finns det fler frivilliga insatser att tillgå. Det finns fler specialgrupper för barn som utsätts för misshandel eller bevittnat våld. Dessa kommuner erbjuder även samma insatser som de små kommunerna det vill säga familjebehandling, stödsamtal och även kontaktpersoner. Den tidigare forskning som presenteras visar att denna typ av insatser är de vanligaste hos socialtjänsten runt i Sverige (Friis 2008, s.66). Att socialtjänsten erbjuder liknande eller samma insatser i de olika kommuner som ingår i



undersökningen kan förklaras genom att det sociala arbetet styrs av samhällets rådande normer och värderingar. Svensson (2007) skriver att de lagar och regler som styr det sociala arbetet även är influerade av samhälliga normer. Även socialsekreterarna styrs av normer, inte bara av organisationens normer utan även av sina egna personliga normer och värderingar. Detta gör att det sociala arbetet tenderar att ha olika trender. Detta leder då till att klienterna får insatser beroende på hur samhället uppfattar problemet. Det problem som återstår blir då att klienterna blir testpersoner för trender som samhället anser vara den rätta behandlingsmetoden vid tillfället. Svensson (2007) skriver vidare att det sociala arbetet i vissa perioder tenderar att styras av idéer om likabehandling och i andra perioder styrs av forskning och professionella utlåtanden kring behandling (Svensson 2007, s. 21).

I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga anges att om det finns påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling på grund av bland annat fysisk misshandel så ska den unga omhändertas. Ett omhändertagande kan ske då föräldrarna inte är positiva till frivilliga insatser från socialtjänsten. Det är i denna studie av vikt att belysa hur socialtjänsten resonerar kring omhändertagande och vilka faktorer som kan framkalla att socialtjänsten omhändertar ett barn till följd av fysisk misshandel. Emma resonerar kring vad som kan vara avgörande ifall barnet blir erbjuden frivillig insats eller insats med tvång. Hon säger att:

Vi säger att vi har ett barn som berättar att det blivit slaget, det finns märken, den kan berätta exakt när den blev slagen förra gången, hur lång tid det var då, så här såg det ut då och fråga barnen: "Vad tror du föräldrarna säger när du har varit här?", "Nej det vågar jag inte tänka på" säger barnen. Då måste vi skydda barnen, så skyddsaspekten har vi ju i första hand, att skydda ett barn och märker vi att/.../ vi inte skicka hem [barnet] då måste vi omhänderta. (Emma).

Citatet belyser hur vältaligt barnet själv måste vara för att för att det skall kunna omhändertas, ifall situationen med barnet är av sådan art att LVU föreligger. Barnet behöver ha uppfattat händelseförloppet och bör också känna en rädsla för föräldern enligt Emma. Vidare diskuterar Emma vad som kan vara en orsak till att barnet inte blir omhändertaget. Emma säger att:

Det kan ju vara så att barnet inte kan berätta exakt vad som händer utan bara att mamma slår eller pappa slår. Och när man pratar med föräldrarna så kan de säga att: ”jag förstår inte vad han menar” (Emma).

Emma menar här att det kan vara så att barnen och föräldrarna har olika uppfattningar om vad som är fysisk barnmisshandel. Emma menar att ifall det finns föreliggande diagnoser hos barnet kan det vara en anledning till att föräldrarna kan ingripa med något som barnet uppfattar som fysisk misshandel. Emma tillägger även att ”Barn uppfattar på ett sätt fast det kan vara på ett annat” (Emma). Men hon berättar också att de då får undersöka fallet närmare och diskutera ärendet med polis, för att få deras uppfattning om situationen. Dessa citat visar tydligt att Emma tvingas dela upp barnen i klientgrupper. Har barnet blivit misshandlat och i så fall, föreligger LVU som lagrum? Denna kategorisering nämner Johansson (2007) som vanligt och nödvändig för människor inom gräsrotsbyråkratin. Johansson (2007) skriver att det är nödvändigt med denna uppdelning och kategorisering av klienter eftersom organisationen är tvungna att veta ifall klienten ska få tillgodogöra sig organisationens tjänster. Denna kategorisering är på sitt sätt komplex för socialsekreteraren då hon måste följa organisationens regelverk samtidigt som hon har egna normer av vad som borde kategoriseras som fysisk barnmisshandel (Johansson 2007, s. 57, 59). Vad som skapat Emmas bild av vad som i dessa ärenden är normalt och inte är svårt att säga, men hennes attityd kring problematiken kan förklaras utifrån att hon styrs av normer. Svensson (2007) skriver att eftersom uppdraget hos gräsrotsbyråkraten kan te sig lite diffust spelar socialsekreterarens egen uppfattning stor roll för det praktiska arbetet (Svensson 2007, s. 21). Detta kan förklara hur Emma resonerar kring fysisk misshandel och barn med diagnoser.

Till sist bad jag alla socialsekreterare exemplifiera ett fall där barnet har omhändertagits på grund av fysisk misshandel. Häpnadsväckande beskriver hälften av respondenterna i undersökningen att den fysiska misshandlen inte ligger till grund för ett tvångsingripande. Respondenterna berättar att den fysiska misshandlen bara är en del av helheten till att barn omhändertas och att andra omständigheter så som bevittnat våld eller försummelse ofta är med i bilden när barn omhändertas enligt LVU. Detta resultat kan tillsynes strida mot lagen som säger att barn som fysiskt misshandlas skall omhändertas enligt lagen 1990:52 ifall det finns påtaglig risk för barnet att skadas. Vad

som är påtaglig risk är kan dock ses olika beroende på vem det är som läser lagen. Omdömesförmågan blir här ovärderlig. Lipsky (2010) skriver att det är ytterligare en komplex aspekt av gräsrotsbyråkratens arbete. Omdömesförmågan i varje fall går inte att läsa sig till och gräsrotsbyråkraten blir i det praktiska handlandet tvungen att utgå ifrån sin omdömesförmåga (Lipsky 2010, s.10). Vidare skriver Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) att även handlingsutrymmet är något som socialsekreteraren själv skapar (Svensson, Johnsson och Laanemets 2008, s 17). Detta skulle kunna förklara hur respondenterna i denna undersökning resonerar kring omhändertagande enligt LVU. Först och främst skall socialsekreterarnas omdöme vara att barn som utsätts för påtaglig risk när de fysiskt misshandlas bör omhändertas, sedan måste också socialsekreterarens organisation tillåta det att ske i det handlingsutrymme som socialsekreteraren har. Bortsett från dessa nyckelaspekter i ett sådant ärende styr samhällets normer samhället, vilket kan ses som ett första steg i processen till att ett barn omhändertas.

## 5.5 Slutsatser

Utifrån det resultat som framkommit i undersökningen går att utläsa att socialsekreterarna menar att fysisk barnmisshandel innefattar någon form av beröring. En av respondenterna förklarade vad hon menade med beröring och en annan respondent ansåg även att sexuella övergrepp kunde impliceras i begreppet. Insatserna som de olika kommunerna kunde erbjuda barn som utsatts för fysisk misshandel liknade varandra till viss del. Alla kommuner kunde erbjuda samtalsstöd till barn och familj, de lite större kommunerna erbjöd även insatser som var mer inriktade på problematiken som denna uppsats kretsat kring. Insatserna som erbjöds var frivilliga och en av respondenterna i undersökningen uttryckte att utredningar kan avslutas utan insats ifall föräldrarna inte vill samarbeta. För att göra ett omhändertagande med tvång berättar en av mina respondenter att barnet behöver uttrycka en rädsla för föräldrarnas reaktion på att barnet varit i kontakt med en myndighet. Barnet behöver också själv detaljerat kunna återge när händelsen har ägt rum, om det har hänt fler än en gång men även vem förövaren är. Att det finns dokumenterade märken på barnet krävs också menar denna respondent, ifall barnet ska bli omhändertagen enligt LVU.

## 6 Syftets uppfyllande och avslutande diskussion

I mina frågeställningar har jag ställt frågor som berör socialtjänstens uppfattning om fysisk barnmisshandel. Studiens empiri visar att socialsekreterarna som intervjuats för undersökningen till viss del kan förklara vad begreppet innebär. Enligt respondenterna innefattar fysisk misshandel av barn någon slags beröring, när någon tar tag i ett barn för hårt. Men skillnaderna mellan svaren har varit påtagliga. En av respondenterna menar att fysisk barnmisshandel även skulle implicera sexuella övergrepp. För att vidare få kunskap om hur socialtjänsten erhållit kunskap gällande fysisk misshandel av barn frågade jag vilka riktlinjer de har på arbetsplatsen om ämnet och hur dessa riktlinjer upprättas. Det är här empirin kom att skilja som mest. Ingen av mina respondenter har samma riktlinjer utifrån hur man ska agera när fall av fysisk barnmisshandel ska hanteras. I en kommun tar man kontakt med barnahus som socialtjänsten sedan konsulterar med, i en annan gäller det att göra någon slags enskild bedömning utifrån hur barnets situation ser ut. Barn som utsatts för fysisk barnmisshandel menar jag då tenderar att bemötas olika beroende på vilken kommun de tillhör. Utifrån socialsekreterarnas personliga bedömningskriterier och uppfattningar om vilka kriterier som faller inom ramen för fysisk barnmisshandel blir barnen sedan bemötta. Men det gäller inte bara socialsekreterarnas uppfattningar, utan även de personer som involveras i regionens barnahus.

Vidare leder dessa uppfattningar till utfallet av anmälan. Antingen blir det utredning eller inte. Tre av mina fyra respondenter uttrycker att de på deras arbetsplats vanligtvis alltid öppnar utredning efter anmälan om fysisk barnmisshandel inkommit till deras kontor. En av respondenterna uttryckte att föräldrarnas information kring anmälan kan avgöra om en utredning startas. Om föräldrarna kan ge en rimlig förklaring till vad som inträffat eller inte. Detta anser jag kan bli problematiskt då socialsekreteraren först och främst lyssnar på vad föräldern har att berätta om händelsen. barnets åsikt kommer då i andra hand, vilket jag menar kan resultera i att barnet i mindre grad blir lyssnat på. Föräldrarnas berättelse om händelsen kan färga socialsekreteraren som i samtal med barnet har föräldrarnas åsikt i bakhuvudet.

Trots att alla mina respondenter har samma utbildning visade det sig att deras resonemang skiljde sig åt i många frågor. Respondenterna har utbildat sig mellan år 1980 till 2000. Som jag tagit upp tidigare så är socialt arbete som ämne i ständig förändringsprocess. Att respondenterna utbildat sig under olika decennium kan vara en förklaring till varför respondenterna resonerar olika kring begreppet fysisk barnmisshandel. Ingen av respondenterna har utbildat sig på samma ort vilket också kan vara en förklaring till att de uppfattar begreppet annorlunda. Att respondenterna resonerar olika behöver dock inte ha med dem som individer att göra. Det faktum att de arbetar inom olika organisationer kan vara en avgörande faktor. Ifall organisationerna de arbetar inom har olika normer och värderingar kan detta spela in för hur den enskilda socialsekreteraren uppfattar begreppet. Jag anser dock att det är en intressant frågeställning om vi blivande socionomer idag får utbildning nog att avgöra ett barns framtid. Socionomutbildningen täcker in ett stort spektrum, allt från diagnoser hos vuxna till det sociala arbetets globala relationer. Jag förstår att man under utbildningstiden inte kan lära allt om detta mycket komplexa ämne som socialt arbete är. Men jag anser också att utbildningen inte endast borde behandla de ämnen som tillsynes kan ses som moderna för stunden.

Barnets bästa är ett begrepp som ofta uppkommer i min empiri. Socialsekreterarna skall enligt lagen ta hänsyn till barnets ålder och mognad och enligt FNs barnkonvention har barnet rätt att komma till tals i utredningar som gäller denne själv. Men som en av mina respondenter påvisar så blir det svårt att hjälpa barnet, ifall föräldrarna tackar nej till frivilliga insatser och barnet själv inte kan uttrycka att barnet är i behov av stöd ifrån socialtjänsten. Detta är för mig obegripligt. Jag menar att de barn som är så små att de inte kan uttrycka sig, borde vara de som får mest stöd i utredningar om sig själva. Det är, med tanke på deras ålder, kanske den gruppen av barn som har absolut svårast att skydda sig emot det fysiska våldet. Jag anser att det är långt ifrån barnets bästa att dessa barns utredningar läggs ner utan insats. Man kan också ifrågasätta huruvida det är barnets bästa att barnet i fråga bor hemma med föräldrar som misshandlar dem. Min uppfattning är att vissa socialsekreterare anser att barnet till varje pris ska bo hemma och att man ofta lägger stort fokus på hur barnet skall kunna bo tillsammans med föräldrarna. Att bo hemma med föräldrar som slår en måste för barnet vara en stor påfrestning. Att hela tiden vara rädd för att göra fel vilket i sin tur kan leda till att man

blir slagen. Samma respondent som anser att det blir svårt att hjälpa barn som själva uttryckningen inte kan be om hjälp, säger också att socialsekreterare får lita på att andra myndigheter i barnets vardag anmäler igen. Hon tar upp barnomsorgen eller skolan som exempel på de instanser som socialtjänsten måste lita på. Men jag tänker på de allra minsta barnen, de som inte har skola eller barnomsorg, hur arbetar man med dessa barn? Jag har som sagt intervjuat fyra socialsekreterare i fyra olika kommuner och ingen av dessa har någon gång under intervjuerna diskuterat hur de arbetar med de allra minsta barnen. Detta anser jag är mycket intressant att undersöka vidare. För de barn som inte har någon annan att förlita sig på mer än föräldrarna, hur upptäcks de av socialtjänsten?

Att insatserna varierar beroende på vilken kommun man tillhör är inget nytt. Det är kommunernas ekonomi och politiska styrning som avgör hur budgeten ser ut för socialtjänsten. Det har dock varit ett ämne jag valt att inte beröra. Frågan som istället bör ställas är ifall det är befordrat att politiker styr socialsekreterarnas arbete med fysiskt misshandlade barn. Är det politiker i Stockholm som ska få styra utfallet i Kalles utredning i Höör? Det är tillsynes lätt att kritisera socialsekreterarnas handlande i sitt arbete, men jag menar att Mia, Eva, Lina och Emma är en del av något mycket större. Vad som borde kritiseras är hur politikerna i Sverige ser på det sociala arbetet och dess ramlagar. Denna studie har fått mig att begrunda de svar som mina respondenter gett mig. Det finns många luckor att fylla när det gäller arbetet med fysiskt misshandlade barn. Jag tänker inte minst på hur samarbetet mellan socialtjänsten och de nyetablerade barnhusen kommer se ut. Vad jag har förstått är det ett än så länge rätt utforskat ämne som jag anser bör utvärderas och undersökas närmre med fokus på fysiskt misshandlade barn.

Till sist vill jag knyta an till barnen som prologen redogjort för. Denna uppsats har fått mig att förstå att deras öde inte är så ovanligt som jag först trodde. När jag mötte dessa barn hösten 2012 ansåg jag att barnen definitivt inte borde bo hemma. Deras berättelse berörde mig djupt och det var svårt att själv inte styras av egna normer och värderingar i arbetet. Detta fick mig att inse komplexiteten som det människobehandlande yrket står inför. Utifrån de svar jag fått i min undersökning kan jag anta att mina respondenter hade ansett att barnen i prologen räknades till kategorin misshandlade barn. Det är förbjudet enligt svensk lag att fysiskt misshandla barn. Men dessa barn hade, vad

socialsekreterarna i denna studie skulle säga, föräldrar som var frivilliga och motiverade till att få hjälp av socialtjänsten. Detta gör att dessa barn kategoriseras in i barn som har insats på frivillig väg. Trots att barnen kunde förklara vem som slagit dem, hur det hade gått till samt att det fanns dokumenterade märken låg inte LVU till grund för deras fall. Flickan som jag berättade om hade inga dokumenterande skador, men upplevde en rädsla för att vara tillsammans med sin mamma. Pojken som jag berättade om hade dokumenterade skador, men upplevde eller uttryckte i alla fall ingen rädsla för förövaren. Resultatet i studien uppvisar det paradoxala i det sociala arbetet med barn. Barnen i prologen omhändertogs aldrig under den tid då jag arbetade med dem. Barnen i prologen borde med all sannolikhet omhändertagits ifall man ska se till resultatet för denna studie, respondenternas syn på begreppet fysisk misshandel och attityder kring de insatser som socialtjänstens bör erbjuda dessa barn.

## Referenser

Annerbäck, Gustafsson, Sahlquist, Svedin & Wingren. 2012. *Child physical abuse and concurrence of other types of child abuse in Sweden—Associations with health and risk behaviors*. *Child Abuse & Neglect* [Volume 36, Issues 7–8](#), 585–595.

*Barnahus: försöksverksamhet med samverkan under gemensamt tak vid misstanke om brott mot barn*. (2008). Stockholm: Socialstyrelsen

Barnombudsmannen 2013. *Barnkonventionen*  
<http://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/> (Hämtad 2013-07-23)

Bergnlöv, Eva (2009). *Drabbade barn: aga och barnmisshandel i Sverige från reformationen till nutid*. Lund: Nordic Academic Pres

Berglind, Hans (1995). *Handlingsteori och mänskliga relationer*. Stockholm: Natur och kultur

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Brottsförebygganderådet 2012. *Barnmisshandel Brottsförebyggande rådet*.  
<http://bra.se/bra/brott--statistik/barnmisshandel.html> (Hämtad 2013-07-23).

Cederborg, Ann-Christin & Karlsson, Yvonne (2001). ”Omhändertagande med barnets perspektiv”, *Socialvetenskaplig tidskrift nr 3*, 2001 s. 163-179

Cocozza, Madeleine, Gustafsson, Per & Sydsjö, Gunilla (2007). ”Who suspects and reports child maltreatment to Social Services in Sweden? Is there a reliable mandatory reporting process?”, *European Journal of Social Work*, Volume 10, Issue 2, 2007, s. 209-223

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Denscombe, Martyn (2010). *Good research guide: for small-scale social research projects*. 4. ed. Maidenhead: Open Univ. Press

Johansson, Roine (2007). *Vid byråkratins gränser: om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. 3. uppl. Lund: Arkiv

Hindberg, B (2001). ”Samarbetets svåra konst”. I: Kommittén mot barnmisshandel *Barnmisshandel: att förebygga och åtgärda: slutbetänkande*. S. 69- 168 Stockholm: Fritzes offentliga publikationer Tillgänglig på Internet:  
[http://social.regeringen.se/propositionermm/sou/pdf/sou2001\\_72a.pdf](http://social.regeringen.se/propositionermm/sou/pdf/sou2001_72a.pdf)

Larsson, S (2005). ”Kvalitativ metod- en introduktion”. I: Larsson, Lilja & Mannheimer (red), *Forskningsmetoder i socialt arbete*, s. 91-128. Lund: Studentlitteratur



Leviner, Pernilla (2011). *Rättsliga dilemman i socialtjänstens barnskyddsarbete*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2011

Lindell, C & Svedin, C.G. (2006). "Social Services Provided for Physically Abused Children: A Four-Year Follow-Up Study in Sweden." *Child and Adolescent Social Work Journal* 2006:23(5-6) s. 597-616.

Lipsky, Michael (2010). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. 30th anniversary expanded ed. New York: Russell Sage Foundation

Lundberg, Ingvar (2005). *Utsatta flickor och pojkar [Elektronisk resurs]: en översikt av aktuell svensk forskning*. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) Tillgänglig på Internet:  
<http://www.fas.se/upload/dokument/publiktioner/pdf/utsattaop.pdf>

Proposition 1978/79:67 *Om förbud mot aga*. Stockholm: Justitiedepartementet

SFS 1990:52. *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Singer, Anna (2012). *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. 6., [omarb.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Sociology of Law Research Reports 2008:3. Sociala utredningar om brottsutsatta barn-Målgrupp, handläggning och insatser. Lund: Rättssociologiska enheten

Svensson, Birgitta (2013). *Barn som riskerar att fara illa i sin hemmiljö: utmaningar i ett förebyggande perspektiv*. Diss. (sammanfattning) Karlstad: Karlstads universitet, 2013

Svensson, Kerstin (red.) (2007). *Normer och normalitet i socialt arbete*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Svensson, Kerstin, Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2008). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur

Sverige. Utredningen om vanvård i den sociala barnvården (2009). *Vanvård i social barnvård under 1900-talet: delbetänkande*. Stockholm: Fritzes

Vetenskapsrådet (2002) "Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning" (elektronisk), Vetenskapsrådets officiella hemsida <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (Hämtad 2013-07-25)

Wiklund, Stefan (2006). *Den kommunala barnvården: om anmälningar, organisation och utfall*. Diss. (sammanfattning) Stockholm: Stockholms universitet, 2006

Östberg, Francesca (2010). *Bedömningar och beslut [Elektronisk resurs]: från anmälan till insats i den sociala barnvården*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet Tillgänglig på Internet:  
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-33772>

## Bilagor

Bilaga A Informationsbrev

042913

### **Information kring deltagande i en forskningsintervju för examensarbeten inom ramen för socialt arbete vid Linnéuniversitetet**

Hej!

Mitt namn är Caisa Björk och jag läser sjätte terminen på socionomprogrammet på Linnéuniversitetet i Kalmar. Denna termin skriver jag mitt examensarbete i socialt arbete och kommer därför genomföra en mindre vetenskaplig undersökning. Syftet med min studie är att undersöka hur socialtjänstemän förhåller sig till begreppet barnmisshandel samt hur man resonerar kring de interventioner som görs med anledning av fysisk barnmisshandel.

Vid genomförandet av undersökningen utgår jag från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer tillämpliga, som innebär:

- Deltagandet i forskningsintervjun är frivilligt. Intervjupersonerna har rätt att avstå från att besvara enskilda frågor och kan när som helst avbryta intervjun och sin medverkan i undersökningen.
- För att underlätta transkriberingen av intervjumaterialet har jag en önskan om att få spela in intervjuerna. Materialet kommer inte att spridas till någon obehörig. Så snart min uppsats godkänts av examinatorn kommer inspelningsfilen och intervjuutskriften att förstöras.
- Intervjupersonernas namn kommer att avidentifieras i uppsatsen.

Om det finns ytterligare frågor med anledning av min undersökning kan du nå mig på tel. 0709-xx xx xx eller via epost [caisa.b@xxxxx.com](mailto:caisa.b@xxxxx.com). Weddig Runquist är min handledare. Om du har frågor till honom kan du nå honom på epost [weddig.runquist@xxx.se](mailto:weddig.runquist@xxx.se) eller på tel. 072-xxx xx xx.

Med bästa hälsningar

Caisa Björk

## Bilaga B Intervjuguide

### 1. Innan intervjun

1.1 Du har tagit del av det informationsbrev där jag bland annat beskriver förutsättningarna för ditt deltagande i intervjun, är det några andra frågor som du har innan intervjun börjar?

### 2. Presentation

2.1 Skulle du vilja presentera dig lite närmre? (Namn, ålder, utbildning och yrkeserfarenhet)

2.2 Vad tjänstgör du som?

### 3. Vad anser socialtjänsten är barnmisshandel?

3.1 Vad anser du vara barnmisshandel? (Följdfrågor, skulle du vilja berätta varför du uppfattar det så, har du några exempel på det?)

3.2 Finns det andra uppfattningar i denna fråga inom din arbetsgrupp?

3.3 Finns det riktlinjer på din arbetsplats som behandlar vad som ska ses som barnmisshandel?

3.4 Vad framgår av dessa riktlinjer?

### 4. När anser socialtjänsten att ett barn är berättigat insats till följd av barnmisshandel i hemmet?

4.1 Vad avgör om en anmälan leder till en insats eller inte hos socialtjänsten? (skulle du vilja ge ett exempel på båda fallen)

4.2 Vad kännetecknar de anmälningar som avskrivs? (Skulle du vilja ge ett exempel på ett sådant ärende?)

4.3 Vilka faktorer är avgörande när barn får insats till följd av barnmisshandel?

4.4 Vad avgör typen av insats eller intervention som ni erbjuder barnet och föräldern? (Till exempel olika former av barnmisshandel som gör att man handlägger ärenden olika)

### 5. Vilka insatser erbjuds barn som utsätts för barnmisshandel i hemmet

5.2 Vilka insatser erbjuder ni föräldrar och barn vid fall av barnmisshandel?

5.2 I vilka situationer väljer ni att tvångsomhänderta ett barn som blivit utsatt för barnmisshandel?

5.3 Har du varit med om ett fall då man omhändertagit ett barn till följd av barnmisshandel? Kan du berätta något om detta ärende och vilka bedömningar som du gjorde?

5.4 Arbetar man först och främst med föräldrar eller barn när barn har misshandlats eller involverar man hela familjen? (På vilket sätt arbetar man?)